

theorie over politieke cultuur en vrouwen in de politiek niet misstaan. Daarnaast is een punt van kritiek op dit boek dat de auteur zich soms laat verleiden tot aannames die wel bijdragen aan de sfeer van het verhaal, maar waarbij hij geen bronvermelding geeft. Zo is het aardig om te lezen dat Trien en Bart de eerste trein van Hoorn naar Amsterdam namen om naar een 1-meiviering te gaan, en dat ze toen lopend naar Carré gingen en niet de tram namen, maar als je de intentie hebt om een waarheidsgetrouw levensverhaal op te schrijven kun je dat soort dingen niet noteren zonder voetnoot.

Desalniettemin heeft Bart Lankester met *Kom vrouwen, aangepakt!* een zeer goed leesbaar en fascinerend levensverhaal op papier gezet, dat de moeite waard is om te lezen voor ieder die geïnteresseerd is in de arbeiders- en vrouwenbeweging in de vroege twintigste eeuw. De informatie die uit dit boek naar voren komt over een kleine, maar niet onbekende partij als de RSAP is heel waardevol. Daarnaast geeft de uitgebreide context het boek meerwaarde: het is de kleine geschiedenis van een individu in de grote geschiedenis van de kolkende twintigste eeuw.

Marieke Dwarswaard, Universiteit Leiden

Rolf Falter, *De geboorte van Europa. Een geschiedenis zonder einde.* (Antwerpen: Pelckmans Pro/Polis, 2017). 616 p. ISBN 9789463102704.

DOI: 10.18352/tseg.1032

Wankele Europese keuzes

Op 6 mei 2018 schreef Elmar Hellendoorn in *De Volkskrant* dat 'Europa' zijn machtspolitieke wortels moet herontdekken, ofwel de wortels van de vroege jaren, toen conservatieve realisten zoals Charles de Gaulle en Konrad Adenauer nog een bepalende rol speelden. Tevens schreef hij hoe 'aan Amerikaanse universiteiten en denktanks een groeiende desinteresse in Europa merkbaar is'. Immers, de werkelijk bepalende gebeurtenissen van de wereld zijn verbonden met de opkomst van China, de hervonden status van Rusland, de situatie in het Midden-Oosten en misschien zelfs de ongewisse mogelijkheden voor Groot-Britannië na de Brexit. Europa, het oude continentale Europa, geldt in de Verenigde Staten als oninteressant, vooral vanwege een vermeend gebrek aan leiderschap en visie.

Dit moet de Europese Unie zich aanrekenen, zeker in tijden van grote omwentelingen, die niet zelden het gevolg zijn van bizarre strapatsen van megalomane wereldleiders. Waar vinden we het liberaal-democratische lichtend baken van de wereld? Helaas heeft de EU het ook thuis niet helemaal op orde. De tegenstellingen tussen de Oost- en West-Europese landen hebben zich in de laatste jaren scherp

afgetekend, en het euroskeptische populisme knaagt aan de fundamenten van het ooit zo vanzelfsprekende verhaal van vrede, voorspoed, en veiligheid.

Historicus Luuk van Middelaar suggereerde eerder al in zijn *Passage naar Europa* dat de EU zich wel wat politieker, eventueel realistischer mag opstellen. Dat deed hij onlangs weer, en nu scherper, in zijn boek *Een nieuwe politiek voor Europa*. Deze twee boeken zou je kunnen lezen als een waarschuwing – nota bene van een voormalige insider in de Brusselse bubbel. Journalist Rolf Falter is eveneens insider. Hij werkte als adviseur voor ALDE-fractievoorzitter Guy Verhofstadt en leidt thans het Bureau van België van het Europese Parlement. Zijn vorig jaar verschenen boek *De geboorte van Europa* is niettemin toch geen politieke waarschuwing, maar een klassieke geschiedenis, een duidelijke uiteenzetting van historische gebeurtenissen. In een kloek werk van meer dan vijfhonderd pagina's maakt Falter de stormachtige beginjaren van het Europese samenwerkingsproject invoelbaar, en dat doet hij op mooie wijze. Uiteraard ligt dat ook aan de hoofdfiguren. In de jaren 1945-1952 zou niemand kunnen beweren dat de Europese leiders saai, visieloos of kortzichtig waren. Ze konden dat zich ook niet permitteren, want zij moesten antwoorden vinden op de Korea-oorlog, de algehele economische malaise, de deling van Duitsland, de Sovjetinlijving van de Oost-Europese volksrepublieken en, ten slotte, het 'uitbreken' van de Koude Oorlog. Falter beschrijft deze geschiedenis als een bij vlagen zeer spannend politiek spel, waarin de beroemde *Founding Fathers*, net zoals de politici vandaag 'telkens wankele keuzes moeten maken, die tot je val of tot applaus van het publiek kunnen leiden, en waarbij je eerst en vooral tracht zo lang mogelijk overeind te blijven'.

Wat niet verbaast maar toch weer opvalt is dat de 'geboorte van Europa' vooral een Atlantische aangelegenheid is. In een boeiend hoofdstuk over de Marshall-hulp laat hij zien hoe de Amerikanen zich ontfermen over het gehavende continent, en – soms nukkig, soms ruimhartig – de voormalige grootmachten op economische en monetaire wijze 'koloniseren'. Deels lag dit aan de geniale Marshall, maar Falter betoogt ook dat het voor 'iedereen met een beetje economisch verstand' de meest logische oplossing was dat Amerika geld zou oppompen voor Europa, al was het alleen maar om het de Europeanen mogelijk te maken Amerikaanse producten te kopen. Een Atlantische aangelegenheid dus, en dat betekent dat ook het balsturige Brittannië in het oog springt, vooral ook met de Brexit indachtig. Ook direct na de oorlog lagen de Britten al dwars, en ook in de jaren veertig was het soms volstrekt onduidelijk of de Britse regering nu vóór of tegen Europese samenwerking was. Falter toont helder hoe individuele politici daarbij een bepalende rol konden spelen. Van Churchill is goeddeels alles al bekend, maar Falter laat ook zien hoe bijvoorbeeld Ernest Bevin, de Labour-minister van Buitenlandse Zaken, op cruciale momenten een vinger in de pap had, en doorslaggevende besluiten nam. Natuurlijk was Groot Brittannië na 1945 geen mondiale grootmacht meer, maar dat

wisten de Britten nog niet. Bevin sprak daarom – soms namens het Verenigd Koninkrijk, soms namens enkel hemzelf – afwisselend met de ronkende stem van *Global Britain* en de vage echo van de grote broer de vs.

Deze Bevin komt in dit boek als persoon goed uit de verf, en dat is in het algemeen de kracht van Rolf Falter. Hij kan de grote thema's van de vroege Europese integratie compact uitleggen aan de hand van zijn levendige karakterschetsen. Bevin, de boertige Brit met de slecht zittende pakken, gaat je gaandeweg het boek voor je innemen en voorts begrijp je de Britse twijfels over de Europese federatie. De katholieke vrijgezel Robert Schuman, de gewiekste voormalige Cognac-verkoper Jean Monnet, de slinkse Paul-Henri Spaak ... Falter brengt ze tot leven, en geeft ze een plek in een 'geschiedenis zonder einde', zoals de ondertitel luidt.

Het Europese integratieproject is inderdaad nog niet ten einde, al menen sommigen dat dat einde nabij is. Het zou een wat clichématige aanbeveling zijn om te concluderen dat de lezer die ook meer van het huidige Europa wil weten dit boek moet lezen, want dit boek biedt veel meer dan alleen de prehistorie van de EU. Het toont hoe internationaal leiderschap eruitziet, hoe mondiale problemen doorwerken in nationale politiek en vice-versa, en hoe belangrijk het is om Europa serieus te blijven nemen, als burger uiteraard, maar vooral als politicus.

Guido van Hengel, De Haagse Hogeschool

Eva-Maria Roelevink, *Organisierte Intransparenz. Das Kohlensyndikat und der Niederländische Markt 1915-1932*. (München: Beck, 2015) [Schriftenreihe zur Zeitschrift für Unternehmensgeschichte, Bd. 26.] 407 p. ISBN 9783406683633.

DOI: 10.18352/tseg.1033

Although cartels have been a recurring topic in both economics and economic history, studies about internal coordination processes of cartels, their structure or sales organization are rather rare. The external view of individual cartels as black boxes often overestimated the power of the cartels and underestimated the conflicts between the respective cartel members. Eva-Maria Roelevink's Bochum dissertation about the policy of the Rhenish-Westphalian Coal Syndicate (rwks) on the Dutch market between 1915 and 1932 provides a study that closes this research gap. The resulting investigation is based on profound archival research – in several record groups both in German and in Dutch archives – and demonstrates the benefits of this approach.

Because the German state prevented the collapse of the rwks during the First World War to ensure a smooth coal supply for its armaments production and forced the syndicate members to extend it, Roelevink's study begins with the situation in